

# „HA AZ LEHETEK, AKI VAGYOK”

Anne Frank élete



# TARTALOM

<b>1 BEVEZETÉS</b>	<b>3</b>
• Anne Frank	3
• Az Anne Frank Ház	3
• Miért Anne Frank?	3
• Miért utazó kiállítás?	4
• Miért kortárs oktatás?	4
<b>2 TÁRLATVEZETÉS</b>	<b>4</b>
• Mi a feladatod tárlatvezetőként?	4
• Hogyan tudsz felkészülni?	4
• Hogyan épül fel egy program a kiállításon?	4
• Tippek és trükkök	7
<b>3 KIÁLLÍTÁS</b>	<b>9</b>
<b>4 TÖRTÉNELMI RÉSZ</b>	<b>10</b>
<b>5 KORTÁRS RÉSZ</b>	<b>12</b>

# 1 BEVEZETÉS

## Anne Frank

Anne Frank egy zsidó lány, aki elrejtőzött a náci elöl a második világháború idején. Édesapjával (Otto), édesanyjával (Edith) a nővérével (Margot) és négy másik társukkal együtt apja üzletének hátsó épületében bújtak el. Anne ekkor 13 éves volt. A Hátsó traktusban töltött idő alatt Anne naplót vezetett és tehetséges íróvá vált. 671 napig a rejtkehely és lakói titokban tudtak maradni Otto alkalmazottainak segítségével. Valaki azonban elárulta őket. Ezt követően különböző koncentrációs táborokba deportálták őket. 1945 februárjában, röviddel a felszabadulás előtt Anne meghalt a bergen-belseni koncentrációs táborban. 15 évet élt. Otto Frank a Hátsó traktusban bujkálók közül egyedülként élte túl a háborút és tért vissza Amszterdamba. Kiadta Anne naplóját, amely képes volt megszólítani az embereket világszerte.

Anne Frank története segít nekünk megérteni és hangsúlyozni azon áldozatok millióinak történetét, akik a zsidóüldözés elszennvedői voltak a második világháborúban. Bármely történet, mely előítéletekkel és sztereotípiákkal kezdődik olyan jelenség, mely még ma is antiszemitizmushoz, különböző típusú diszkriminációhoz, kirekesztéshez és üldözéshez vezet.

## Az Anne Frank Ház

Az Anne Frank Ház 1957. május 3-án, Otto Frankkal szoros együttműködésben jött létre. Egy független, non-profit szervezet, melynek feladata gondoskodni Anne Frank rejtkehelyének megóvásáról, a nyilvánosság számára látogathatóvá tételéről és általa felhívni a világ figyelmét Anne történetére.

Az Anne Frank Ház oktatási anyagokat és programokat fejleszt melyek Anne Frank élettörténetén alapszanak. A cél segíteni a fiataloknak abban, hogy éberré váljanak az antiszemitizmus, rasszizmus és diszkrimináció veszélyeire, és felismerjék a szabadság, az egyenlő jogok és a demokrácia fontosságát. Ilyen események világszerte megrendezésre kerülnek.

Az Anne Frank Ház munkája a múzeum jegybevételén, szponzorok támogatásain és egyéb támogatást nyújtó szervezeteken keresztül valósul meg.

További információért kérjük látogass el a [www.annefrank.org](http://www.annefrank.org) weboldalra.

*„Már nem tudunk változtatni azon, ami megtörtént. Az egyetlen dolog amit tehetünk, hogy tanulunk a múltból és felfogjuk, mit jelent ártatlan emberek diszkriminációja és üldözése. Hiszem, hogy mindannyiunk felelőssége az előítéletek elleni harc.” – Otto Frank*

## Miért Anne Frank?

Anne Frank a holokauszt talán a legismertebb gyermekáldozata, ám nem csak az: családtag, valaki leánya, valaki testvére és tehetséges író is volt. Írásainak ereje, a sok fénykép és a megőrzött rejtkehely mind, a történetébe bepillantást engedő és inspiráló módja annak, hogy a zsidóüldözésről tanuljunk.

Anne egy ártatlan lány volt, akit egyedül azért üldöztek, mert zsidó volt. Személyes történetek milliói, mint amilyen Anne Franké számolnak be a holokauszt eseményeiről, és bátorítják az embereket arra, hogy gondolkodjanak a saját életük és a mai társadalom jelentőségén.

A Frank család története reflektál a világtörténelem eseményeire a náci hatalomra kerülése alatt és után. Hogy megértsük a holokauszt hatását, segít, ha tudunk valamit a háború előtti zsidó életről, a csoportokról, amiket a náci üldöztek a háború alatt és arról is, hogy milyen életük volt a túlélőknek mindezek után.

A kiállítás történelmi része azt illusztrálja, hogyan éltek az üldözött emberek - mint a Frank család - befolyásolva a politikai események által az 1930-as és 1940-es években. Emellett a tárlat arra ösztönzi látogatóját, hogy gondolkodjon a sokféleség, az identitás, az előítélet, az egyenlő jogok és a demokrácia fogalmain.

## Miért utazó kiállítás?

Az Anne Frank Ház azért hozta létre utazó kiállításait, hogy annyi embert érjen el amennyit csak lehetséges a saját közösségeikben. A látogatóknak és az iskoláknak lehetőségük nyílik a kiállításhoz kapcsolódó események szervezésére is. Az „Anne Frank – Történelem a mának” című utazó kiállítást 1996 óta több, mint 3000 helyszínen, és több, mint 90 országban mutatták be.

## Miért kortárs oktatás?

*„Anne azt írta, egy pillanatot sem kell várnunk ahhoz, hogy megváltoztassuk a világot; azt gondolom csak el kell kezdeni. Mindig van lehetőségünk, hogy megváltoztassunk valamit, kortárs tárlatvezetővé válni az egyik módja ennek.” – Anush (19, kortárs tárlatvezető, Argentína)*

A kiállításon történő tárlatvezetések gyakran fiatalok tartják. Ezt a típusú oktatási módszert nevezzük kortársnak; mikor emberek a sajátjukkal azonos korú embereket oktatnak. A tárlatvezetők előzetesen alapos felkészítő képzésen vesznek részt. A kortárs oktatáson keresztül a fiatalok aktívan bekapcsolódhatnak a kiállítással való munkába, és másokat is bátoríthatnak a részvételre. Az Anne Frank Háznak közel 20 éves tapasztalata van ezen a területen.

## 2 TÁRLATVEZETÉS

### Mi a feladatod tárlatvezetőként?

A tárlatvezető szerepe a kiállításra látogatók bevonása annak témáiba és beszélgetés kezdeményezése.

A jó tárlatvezetővé válásnak több módja van. Lehetőséget kapsz arra, hogy kidolgozd a saját elképzeléseidet és módszereidet; hogyan segítsd a csoportodat a tárlat megértésében, hogy miként vizsgálj meg a hozzáállásukat és ismertesd meg velük a világot, amiben élünk.

### Hogyan készülhetsz fel?

A tárlatvezető képzésen kívül feltétlenül érdemes el- illetve újraolvasnod Anne Frank naplóját, valamint megnézned az Anne Frank rövid élete című dokumentumfilmet. Hasznos továbbá az alábbi webhelyek felkeresése:

Anne Frank Ház: [www.annefrank.org](http://www.annefrank.org)

Anne Frankról részletesen [www.annefrankguide.net](http://www.annefrankguide.net)

A Hátsó traktus online:



[www.annefrank.org/en/Subsites/Home/](http://www.annefrank.org/en/Subsites/Home/)

Idővonal: [www.annefrank.org/en/Subsites/Timeline/#!/en/Subsites/Timeline/](http://www.annefrank.org/en/Subsites/Timeline/#!/en/Subsites/Timeline/)

Magától értetődik, hogy nem vagy szakképzett történész és nem kell tudnod minden részletet. A fontos az, hogy segíts az embereknek reflektálni a múltra a jelenre és a jövőre, valamint a társadalomban betöltött saját szerepükre.

### Hogyan épül fel a program?

A program felépítése természetesen függ a csoport méretétől és a rendelkezésre álló időtől is. A kiállítás megtekintése általában 1-2 órát vesz igénybe. Mielőtt elkezded a vezetést, tudd meg mennyi ideje van a csoportodnak a látogatásra. Optimálisnak mondható, ha körülbelül 10 ember van a csoportban. Ha többen vannak mint tízen, javasoljuk a csoport felosztását. Míg az egyik fele a kiállításon van, a másik megnézheti DVD-n az Anne Frank rövid élete című (vagy egy másik, a témához kapcsolódó) dokumentumfilmet. Egy másik megoldási javaslat, hogy míg az egyik csoport a tárlat történelmi részével kezdi a látogatást, a másik a kortárs résszel, majd cserélnek. Kérd tanár segítségét a csoport kettéosztásához!

A 60 perces program menete (2 tárlatvezetővel)	
Üdvözlés, a program ismertetése, a csoport felosztása A és B részre	5 perc
A csoport: történelmi rész B csoport: kortárs rész	25 perc
A csoport: kortárs rész B csoport: történelmi rész	25 perc
Lezárás	5 perc
A 120 perces program menete (2 tárlatvezetővel)	
Üdvözlés, a program ismertetése, a csoport felosztása A és B részre	10 perc
A csoport: történelmi rész B csoport: kortárs rész	45 perc
Szünet	5 perc
A csoport: kortárs rész B csoport: történelmi rész	45 perc
Lezárás	5 perc

A tárlatvezetés általában három részből áll:

- Üdvözlés
- A kiállítás megtekintése vezetéssel
- Lezárás

A tárlatvezetés megkezdése előtt tanácsos kiderítened mennyi előzetes ismerettel rendelkeznek a csoport tagjai, majd elmagyarázni nekik mi fog következni. Nagy vonalakban érdemes előre felvázolni előttük a kiállítás kulcspontjait és témáit. A csoport tagjainak a tárlat által felvetett kérdésekre kellene fókuszálniuk, míg te segítséget nyújtasz az új információk feldolgozásában.

A látogatás lezárása lehetőséget nyújt a reflexióra: a csoport tagjai megvitathatják ami a kiállításon meglepte őket, amit másokról vagy éppen önmagukról tanultak, vagy ami igazán megszólított bennük valamit. Maradj realisztikus az átadható információk mennyiségét illetően. Nem lesz idő mindenről beszélni, amit a paneleken látsz, ezért ki kell jelölnöd egy fontossági sorrendet. Tedd meg amit tudsz, tisztában léve azzal, hogy nem férhet bele minden. Inkább szánj időt arra, hogy kevesebb témát részletesebben bemutass, mint többet felületesebben és lezáratlanul hagyva. Máskülönb a vezetésed túl komplikálttá válhat a csoport számára, és elveszítheted a figyelmüket.

## A bevezetés

### • Tipp egy diák tárlatvezetőtől

*“A jó diák tárlatvezető barátságos és türelmes. Mindenekfelett a jó diák vezető kimutatja érdeklődését a munkája iránt, ez az egyetlen módja a látogatók közelhozásának a kiállításhoz, és hogy igazán tanuljanak belőle.”  
– Tanuj (18, diák tárlatvezető, India)*

Minél többet tudsz a csoportodról mielőtt megérkeznek, annál jobb. Próbáld megtudni a szervezőktől, hogy tanultak vagy beszélgettek-e korábban a holokausztról vagy a második világháborúról, és ha igen, mikor és hogyan? Van-e bármi, amit különösen fontos előre tudnod a csoportról? Mennyi idősek? Amikor megérkeznek, válts pár szót a tanárral és vagy kísérővel. Ez az idő szintén alkalmat ad arra, hogy kiderüljön történet-e valami az átlagostól eltérő, említésre méltó dolog azon a napon vagy a héten, ami befolyással lehet a tanulók figyelmére. E rövid társalgás a tanárt meggyőzheti arról is, hogy rábízhatja az osztályát, és könnyebben fog támogatni, ha a csoport nem figyel.

Fontos, hogy a résztvevők lehetőséget kapjanak, hogy aktívan részt vegyenek a látogatásban. Próbáld olyan természetesen és készségesen viselkedni amennyire csak lehetséges. Készülj egy gyors bevezetéssel: a csoport üdvözlése, önmagad bemutatása; mondd el nekik ki vagy te, és mit csinálsz. Az esetek többségében nem fogod ismerni a látogatókat, ám ha a bemutatkozásod kicsit személyesebb, szívesebben odafigyelnek majd rád. Megoszthatod velük például hogyan lettél tárlatvezető. Beszéljétek meg te mit vársz tőlük, majd kérdezd meg mik az ő kívánságaik és elvárásaik.

Miután bemutatkoztál, megkérdezheted a csoportot, hogy mivel telt a napjuk idáig, hallottak-e már valaha Anne Frankról, mit gondolnak róla és mire kíváncsiak vele kapcsolatban. Tudd meg, hogyan készültek a látogatásra – ha a tanár korábban már mondott erről valamit neked, ráerősítést kérhetsz a diákoktól. Néhányan közülük talán olvasták a naplót, esetleg kérdésük van azzal kapcsolatban amit olvastak. Mondd, hogy a tárlatvezetésed alatt igyekszel válaszolni a felmerülő kérdéseikre. Kérdezz rá, vezet-e valamelyikük

naplót vagy (személyes) blogot. Ha igen, mit jelent számukra? Miben különbözik az ő naplójuk Anne-tól? Adj lehetőséget nekik, hogy megosszák érzéseiket és gondolataikat.

### **• Tipp a tárlatvezető trénerétől**

*“Mint diák tárlatvezetőnek, nem kell akadémiai szakkifejezéseket használnod illetve mindent fejből tudnod. Sokkal többet adhatsz a látogatóknak, ha a saját szavaiddal meséled el a történetet; kérdéseket teszel fel és ezáltal fenntartod a beszélgetést. Kerüld az unalmas, monológyszerű előadásmódot!” – Fanni (tárlatvezető tréner, Magyarország)*

A vezetés alatt a diákok különbözőképpen reagálhatnak a látottakra-hallottakra: érdeklődéssel, meglepődéssel, szájalommal, undorral, szkepticismussal, közönnyel vagy akár unalommal. Tartsd észben, hogy minden vezetés más, és emlékeztess magad az okokra, amiért ezt a munkát végzed, és amiért úgy érzed, hogy ez a kiállítás fontos. Segíthet, ha a többi tárlatvezetővel előtte beszélgettek arról, amit szeretetek a tárlatnak nyújtania kell, és amiről úgy érzitek, hogy szükséges átadni általa. Minél többet gyakorolsz, annál jobb leszel benne. Bizonyosodj meg róla, hogy a szavak, amiket használsz elfogadhatóak és érthetőek, valamint megfelelnek a csoport életkori sajátosságainak. A bonyolultabb kifejezéseket mindig magyarázd el.

### **Tárlatvezetés a kiállításon**

Tapasztalataink szerint a kronologikus vezetés működik a legjobban. A 10-15 általad legfontosabbnak tartott panelt mutasd be részletesen – koncentrálj az ezeken látható képekre - hacsak a látogatók nem érdeklődnek kifejezetten egy-egy másik iránt. Hozd ki a lehető legtöbbet a panelen látható képekből és szövegekből; használhatod például az idézeteket Anne naplójából, hogy fenntartsd a beszélgetést. Arra azonban ügyelj, hogy nem olvashatsz fel nekik egész idő alatt! Ha szeretnéd felhívni a figyelmet egy idézetre vagy szövegrészletre, megkérhetsz valakit a csoportból, hogy olvassa fel, majd a kérdésekkel folytathatod: Mit gondoltok? Hogy érezték ezzel kapcsolatban? Mit láttok?

### **A kártyák**

Lehetőséged van arra, hogy tárlatvezetésed közben segítő-kártyákat használj. A kártyákra nyomtatott kérdések megkönnyítik, hogy a kiállítás kulcspontjaira irányítsd a figyelmet, és a diákok elgondolkodhassanak a képek és szövegek mélyebb értelmén.

### **• Tipp egy diák tárlatvezetőtől**

*Minden vezetés más, és meg vannak a saját kihívásai. A felelősséget először talán ijesztőnek fogod találni, de a csak a szívedből beszélj és bizonyosodj meg róla, hogy jól ismered a kiállítást. Emlékezz, hogy minden tárlatvezető egyedi, hiszen minden ember egyedi. – Anush (19, diák-tárlatvezető, Argentína)*

Figyelj az időre. Néhány csoport többet fog kérdezni mint a többi, ami azt jelenti, hogy kevesebb idő lesz bizonyos képeket vagy témákat kifejteni, viszont több jut beszélgetésre. A lényeg, hogy együttműködj a csoporttal, engedd őket aktívan résztvenni a tárlatvezetésedben. A túra sikeres, ha ha a látogatók hozzászólnak, kérdéseket tesznek fel, megfogalmazzák a véleményüket és (röviden) részt vesznek a beszélgetésben.

Próbáld elérni, hogy a csoport maga fedezze fel, hogy Anne, Margot és a szüleik hétköznapi emberek voltak, akik korántsem hétköznapi körülmények között kellett élniük. Ha az emberek önmaguk fedeznek fel dolgokat, jobban bevonódnak a tanulási folyamatba. Engedd a tanulóknak felismerni, hogy az áldozatok ártatlan emberek voltak, akiknek nem volt felelősségük azokban a borzalmas dolgokban, amik történtek velük.

Végül, segíts a diákoknak belátni, hogy sok náci éppúgy hétköznapi ember volt és, hogy sok német elhitte a nácik ígéreteit a sikeres propagandájuk miatt. Emeld ki, hogy a legtöbb német nem volt náci. Többen különféle módokon ellenálltak és néhány német, veszélyt vállalva segített a zsidóknak. Kockára tették az állásukat, mi több, az életüket. Időről-időre térj vissza arra, hogy mire tanítanak bennünket ezek a történelmi események napjainkban. A vezetés végén érdemes lehet megkérdezni a látogatókat, hogy ők miért érzik fontosnak a történelem ezen szakaszát a mai társadalomban élők számára. (Ezt a kérdést különösképp hasznos feltenni a tárlatvezetés végén).

## Lezárás, konklúzió

Remélhetőleg tudod majd úgy alakítani a tárlatvezetésed, hogy a program végén maradjon idő záróbeszélgetésre. Néhány összegző gondolat, nem számít milyen rövid, de szükséges. A látogatók az imént tanultak (tudtak meg többet) a történelem egyik legsötétebb fejezetéről. Sok dolgról kell gondolkodjanak. Összefoglalásképp megkérdezheted maradt-e bármilyen megválaszolatlan kérdésük illetve szeretnének-e még valamit hozzáfűzni a hallottakhoz.

Szerencsés, ha záró szavaiddal képes vagy összekötni a kiállítás témáit a mai világban való élettel. Ez jó alkalom arra is, hogy a tárlat témáját a diákokra és az ő életükre vonatkoztasd. Miután megköszönted a csoportnak a figyelmet, köszönd meg a tanárnak is. Néhány példa arra, hogyan zárhatod le a vezetést:

- A tárlatvezetés befejezésének általános módja, hogy összefoglalod a kiállítás leglényesebb pontjait, melyekre a diákok felfigyeltek, és visszatérsz rájuk egy-két megjegyzés erejéig.
- Kiemelheted a tárlat legfontosabb tanulságait, hogy üzenetként elvihessék magukkal, de ügyelj rá, hogy ne „prédikálj”.
- Javasolhatod a diákoknak, hogy a vezetés után nézzék meg alaposabban azokat a képeket és információkat is, melyekről kevesebb szó esett. Bátoríthatod őket, hogy térjenek vissza a barátaikkal és/vagy családjukkal a kiállításra.
- Hasznos, ha tippet adsz a tanárnak és a tanulóknak arra, milyen további foglalkozásokat végezhetnek a kiállítás kapcsán. A helyi közösség, amely befogadja a tárlatot gyakran szervez a témához kötődő eseményeket, mint előadások, színházi előadások, koncertek vagy filmvetítések.
- Sok kiállításnak van vendégkönyve, amibe a látogatók leírhatják a gondolataikat. Hívd fel rá a figyelmüket.

## Tipppek és trükkök

### Kapcsolat a látogatókkal

- Figyelj a testbeszédre, a nyelvtílusra amit használsz és a hangsúlyaidra. A csoporttól függően, lehet, hogy néha szívesen leülnél velük egy-egy fénykép elé.

## • Tipp egy diák tárlatvezetőtől

*„Számomra jó tárlatvezetőnek lenni azt jelenti, hogy érdekel Anne története, és lelkes vagyok a vezetéssel kapcsolatban.” – Patrick (16, diák tárlatvezető, Németország)*

- Legyél biztos benne, hogy mindenki jól lát és hall téged. Beszélj tisztán és ne hadarva, hogy a látogatók megérthessék amit mondasz. Fogalmazz egyszerűen, ha úgy gondolod, hogy az segíti a csoportod számára a téma könnyebb megértését. Fiatalabbakból álló csoport esetén különösen fontos, hogy ne használj idegen szavakat vagy bonyolult kifejezéseket. Számukra célszerűbb, ha egyszerűbb témákat választasz, és kerülöd a felkavaró képek elemzését.
- Minél többször teszed lehetővé a látogatóknak, hogy maguktól hozzászóljanak a témához, annál valószínűbb, hogy rögzítik az ismeretanyagot. Ne tarts monológot, inkább tegyél fel nekik kérdéseket. Kerüld azokat a kérdéseket, melyeket kizárólag igennel, nemmel, számokkal vagy egyszerű tényekkel lehet megválaszolni. Tanácsosabb olyan kérdéseket feltenni mint; Mit láttok? Milyen benyomást tesz ez a fényképrátok? Mit gondoltok, mi történt a fényképek elkészülte előtt/után? Ki készíthette a fényképet és miért? Választhatsz a kártyákon szereplő mintakérdésekből is. Nyomtasd ki őket bátran, megtalálod őket a honlapon is.
- Bátorítsd a látogatókat rövid csoport-vitákra és csak akkor szolgálj válasszal, ha ők nem tudják. Nem gond, ha különböző véleményeket fogalmaznak meg, de légy biztos abban, hogy tisztában vannak a tényekkel. Ha nem érzed kényelmesen magad, mint a beszélgetés/vita moderátora, kérd meg a csoportot, hogy osszák meg a véleményüket, majd térj vissza az üzenethez, amelyet közvetíteni szeretnél.
- Ne félj azt mondani, hogy „nem tudom”, ha nem tudod a választ egy kérdésre. Emlékezz, hogy nem kell szakértőnek lenned. Ilyenkor megkérdezheted a csoportot kísérő tanárt, mondhatod, hogy utánanézel illetve javasolhatod, hogy tegyék ezt ők maguk is.
- Hangsúlyozd a tényt, hogy Anne Franknak, ahogyan más áldozatoknak is meg volt a saját szerepük az életben és a saját történetük. Ne engedd őket azonosítani a holokauszttal! Mindenkinek van saját, személyes története. Hívd

fel a figyelmet a történetükre, a reményeikre, az álmaikra és a személyiségükre.

- A látogatás ideje: minden csoport előre meghatározott időpontban érkezik a kiállításra. A látogatókra befolyással van amit azon a napon, héten tapasztaltak vagy éppen amit a hírekben láttak. Ez lehetőséget ad neked, hogy hivatkozz az aktuális ügyekre (informatív módon, anélkül, hogy hangot adnál a saját véleményednek).

#### *Közös munka más diák tárlatvezetőkkel*

- A tárlatvezetés párban is végezhető, ha úgy jobban működik számodra. Ilyenkor megosztod a feladatot egy másik tárlatvezetővel. Ez a módszer extra támogatást adhat neked. Legyél biztos benne, hogy ki-mit fog csinálni a vezetés alatt.
- Találkozz előtte a társaddal és osszátok meg egymással jó és rossz tapasztalataitokat. Ez mindig segítséget nyújt abban, hogy fejleszd a saját tárlatvezetői képességeidet.
- Használj jegyzeteket és tartsd a segéd-kártyákat kéznél, ha szeretnéd. Bátran használd őket emlékeztetőül.

#### *Bonyolult helyzetek kezelése*

- Nem számít a szándék, te mindig ki vagy téve inzultációnak vagy diszkriminatív megjegyzéseknek. Ilyenkor próbálj ne érzelmektől vezérelve vagy ítélkezve reagálni. Légy őszinte és egyenes.
- Hallgasd meg figyelmesen mi az amit a látogató ténylegesen mond, és ellenőrizd le egy viszontkérdéssel, ha nem vagy biztos abban, hogy mire gondol. Semmiképp ne adj olyan szavakat a szájába, amit nem mondott ki. Tegyél fel további kérdéseket, ha szükséges.
- Építs az empátiára és megértésre fordított kérdésekkel („Hogyan fogadnád, ha az emberek előítéletek lennének veled vagy diszkriminálnának téged?") Ezzel az ún. „tükrözéssel” és a felhívással arra, hogy képzeljék magukat más emberek helyébe, gyakran elérhető, hogy megértést tanúsítsanak.
- Hangsúlyozd, hogy a sokféleség jó dolog. Az emberek érzései, elképzelései és véleménye különböznek egymástól. Míg világszerte egyetértenek bizonyos dolgokban, ennek az ellenkezője is igaz. Ez alapeleme a szabad és demokratikus társadalomnak.

#### **• *Tipp egy diák tárlatvezetőtől***

*„Legelőször is, a tárlatvezetőnek szeretnie kell a munkáját, nyitottnak lennie az új dolgokra, de kritikusán személve őket. A tárlatvezetőnek nagyon türelmesnek kell lennie, figyelmesnek és olyannak, aki szeret beszélgetni és együttműködni a látogatókkal.” – Sara (17, diák tárlatvezető, Horvátország)*

- Kerüld el a kifejezetten egy személlyel folytatott kellemetlen beszélgetést. Ha megtörténik, nem csak a saját fókuszodat vesztheted el, de a csoport többi tagjának figyelmét is. Ha a csoport néhány tagja nem figyel rád, ne összpontosíts rájuk, különben kényelmetlenül érezheted magad és demotiválhatja azokat is, akik figyelnek. Koncentrálj a többségre és a hatásra amit gyakorolsz rájuk. Segíthet, ha továbblépsz a következő részhez vagy feladathoz, amit a látogatóknak egyedül kell megoldaniuk.

#### *Problémás látogatók kezelése*

- Előfordulhat, hogy találkozni fogsz rendbontóval a látogatók között. A legtöbb tárlatvezető figyelmen kívül hagyja a megjegyzéseiket mindaddig, amíg halkán, a többieket nem zavarva hangzanak el. Néhányuk azonban nem hagyható szó nélkül, pl.: hozzád vagy egy másik látogatóhoz illetlenül intézett kérdés és/vagy a kiállításon bemutatott áldozatok irányában mutatott bármilyen tiszteletlenség. Ilyen esetekben mindig tudsz segítséget kérni a kiállításért felelős helyi személytől. Ha van tanár a csoporttal, fordulj hozzá bizalommal támogatásért. Míg félrehívod a tanárt, hogy beszélj vele, a tárlatvezetésed megszakadhat egy időre. Ne félj ezt megtenni, ha úgyérzed szükséges. Bánj a látogatókkal tisztelettudóan és kérd őket, hogy bánjanak veled ugyanígy.



### 3 A KIÁLLÍTÁS

A kiállítás 34 panelből áll: 25 tartozik a történelmi részéhez és 9 a kortárs részéhez. A történelmi rész Anne életére fókuszál, míg a kortárs rész 6 mai fiatal történetét meséli el és azt, ahogyan szembenéznek az előítélettel, diszkriminációval és kirekesztéssel a mai társadalomban.

#### A panelek áttekintése

Panel	Téma	Tartalom
	Bevezető panel	
<i>Történelmi rész – Anne Frank élete</i>		
1-3	Anne születése és az élet Németországban 1929 - 1933	Anne születése és a náciizmus felemelkedése Németországban.
4-6	Hollandia: az új otthon 1933 - 1938	Az élet Hollandiában és a zsidóellenes törvények bevezetése.
7-9	Hollandia megszállása 1938 - 1940	A náci Németország elfoglalja Hollandiát.
10-12	A Frank család rejtékhelyre vonul 1941 - 1942	Anne naplót kap a születésnapjára, Margotnak behívót kézbesítenek, a Frank család úgy dönt, hogy rejtékhelyre vonul.
13-15	A Hátsó traktus 1942-1944	Szomorúság és elkeseredettség a Hátsó traktusban.
A B C	A rejtékhely A bujkálók A segítők	
16-18	A letartóztatás és táborokba deportálás 1944-1945	A Hátsó traktusban bujkálókat felfedezik és elválasztják egymástól.
19-21	Otto visszatérése és a múltra való emlékezés 1945-től napjainkig	Otto Frank visszatér Amszterdamba. A holokauszt hatása. A múltra adott reflexiók a jelenből.
<i>Kortárs rész (mai fiatalok történetei)</i>		
22-23	Ki vagy te?	Hogyan jellemzed önmagad? Mások hogyan jellemeznék téged? (Büsrá és Jim)
24-25	Hova tartozol?	Milyen szerepeid vannak? Hogyan címkéznék fel téged mások? (Michiel és Kim)
26-27	A kirekesztés kezelése	Tapasztalatok megosztása, az előítéletek és a diszkrimináció kezelése (Batja és Dylan)
28	És te?	Milyen előítéleteid vannak? Mit tehetsz azért, hogy megelőzd a kirekesztést és kiállj az előítéletek és a diszkrimináció ellen?

## 4 TÖRTÉNELMI RÉSZ

### 1-2-3 panel

1929 - 1933

Anne Frankfurt am Main-ban született Németországban, 1929. június 12-én. A Frank család zsidó. Edithnek és Ottónak van egy idősebb lánya, Margot. Az első világháború (1914-1918) elvesztése és az 1920-as évek gazdasági válsága magas munkanélküliséghez vezet Németországban. Az általános elégedetlenség miatt az NSDAP (Nemzetiszocialista Német Munkáspárt, röviden: náci párt) támogatottsága megnő. A náci minden problémáért a zsidókat okolják. Ekkor hozzávetőleg 550 ezer zsidó él Németországban, kevesebb, mint a teljes lakosság 1 %-a. Hitler és pártja (az NSDAP) 1933-ban hatalomra kerül. Gyűlölik a zsidókat. Az antiszemitizmus a zsidógyűlöletre használt kifejezés. A zsidókat diszkriminálják: egymás után fosztják meg őket a jogaiktól. Egyre több helyen jelennek meg „zsidóknak tilos” és ehhez hasonló feliratok. Anne szülei úgy döntenek, elhagyják Frankfurtot.

### 4-5-6 panel

1933 - 1938

Anne négy éves, amikor a Frank család Hollandiába költözik. Anne apja munkát talál ott; és megkezdí vállalkozását, az Opektát. A cég pektinnel, dzsemek készítéséhez használt zselésítő anyag kereskedésével foglalkozik. Victor Kugler, Johannes Kleiman, Miep Gies és Bep Voskuijl; Otto munkatársai. Idővel közeli barátai lesznek a Frank családnak.

Anne járni kezd a Montessori iskolába Amszterdamban. Osztályába más, Németországból érkezett zsidó gyerekek is járnak. Németországban Hitler és pártja döntenek mindenről, ami történik. A tanárokat, akik nem értenek egyet kirúgják. Az ellenállás nagyon veszélyes. Egyre több zsidó akarja elhagyni Németországot. A náci támadást szerveznek a zsidók ellen. 1938 november 9-ről 10-ére virradó éjszaka zsinagógákat és zsidó üzleteket gyújtanak fel (6. panel, alsó kép). 30 ezer zsidót letartóztatnak és több mint 100-at meggyilkolnak.

### 7-8-9 panel

1939 - 1940

1939 szeptember 1-én, a német hadsereg lerohanja Lengyelországot. Ezzel kitör a második világháború.

1940 májusában Hollandiát is megtámadják. Amikor a náci lebombázzák Rotterdam belvárosát, a holland katonai vezetők megadják magukat. Ettől a pillanattól Hollandia megszállt terület. Otto és Edith azt remélte, hogy az ország ki tud maradni a háborúból és semleges marad. Anne így ír naplójában: *“1940 májusa után a jó napoknak befellegzett: először a háború, utána a fegyverletétel és a németek bevonulása, és elkezdődött a zsidók sanyargatása.”* A megszállt Hollandiában egymás után hozzák a zsidóellenes rendelkezéseket. Az egyik közülük, hogy a zsidóknak ezentúl nem lehet saját cégük. Ez vonatkozik az Opektára is, ezért Otto átadja a céget Johannes Kleimannak, Victor Kuglernek és Jan Giesnek, Miep Gies férjének.

### 10-11-12 panel

1941 - 1942

1941 nyarán Annének szintén szembe kell néznie egy zsidóellenes rendelettel; a zsidó tanulóknak ezentúl külön iskolába kell járniuk. Anne és Margot a nyári szünet után már a Zsidó Líceumban kell folytassák a tanulást. Ősztől egyre több helyről tiltják ki a zsidókat: parkokból, mozikból, könyvtárakból, de még a strandról is. 1942. június 12-én, anne egy naplót kap ajándékba a 13. születésnapjára. Otto és Edith nagyon aggódnak: az a hír járja, hogy a zsidókat munkatáborokba küldik a náci Németországba. A legnagyobb titokban elkezdik előkészíteni a rejtékhelyre vonulást. Amikor Margot 1942. július 5-én behívót kap, hogy jelentkezzen a kényszermunkára való elszállításra, elhatározzák hogy már másnap a elrejtőznek. A búvóhely az Opekta irodájának hátsó épületrésze a Prinsengracht, Amszterdam központjában.

### 13-14-15 panel

1942 - 1944

A Frank család a Hátsó traktusban együtt rejtőzött el a Van Pels családdal; Hermannal, Augustéval és a fiukkal Peterrel. Négy hónappal később csatlakozott hozzájuk egy ismerős, a fogorvos Fritz Pfeffer. Fritz beszélt nekik a razziákról. A 13. panel alsó képe egy azok közül a ritka felvételek közül, melyen egy amszterdami razzia látható. 1943 május 26-án történt, a kora reggeli órákban. Amszterdam központját körbevették. Háromezer zsidót hurcoltak el az otthonából, hogy előbb vonaton Westerborkba aztán onnan vagonokban koncentrációs- és megsemmisítőtáborokba deportálják őket.

Napközben a Hátsó traktusban bujkálóknak különösképp csendben kellett lenniük, mert a cég raktárban dolgozó munkásai nem tudtak róluk, és nem is szabadott, hogy tudjanak.

A rejtőzök általában olvasással töltik a napjaikat. Anne, Margot és Peter házi feladatot is kapnak. Kis szobájában Anne gyakran ír a naplójába. Hiányoznak neki a barátai, ezért úgy tesz, mintha a naplója lenne a legközelebb barátja: Kitty. Anne ír Kittynek a gondolatairól, az érzéseiről, és arról, hogy mi történik a rejtekhelyen. Arról álmodozik, hogy a háború után híres író vagy újságíró lesz belőle. Amikor naplója betelik, jegyzetfüzetekbe és üres papírokra folytatja az írást. Írni kezd egy könyvet a Hátsó traktusban zajló életről. A napló nagy részét ennek a tervnek a megvalósítására szánja.

### 16-17-18 panel

1944 - 1945

1944 nyarán már két éve annak, hogy rejtekhelyen vannak. Ahogy a szövetségesek a holland határhoz közelednek, Anne az reméli, októbertől talán már ismét iskolába járhat. Ám 1944. augusztus 4-én a Hátsó traktust felfedezik. A rejtekhelyen tartózkodó összes embert letartóztatják: elárulták őket. A mai napig nem tudni, ki volt a felelős mindezért. Anne naplója, jegyzetfüzetei és különálló papírjai a Hátsó traktusban maradnak. Miep és Bep találja meg őket a földön, miután körülnéznek a letartóztatás után. Miep az irodai asztala fiókjában őrzi meg őket.

A rejtőzőket először börtönbe viszik Amszterdamban. Pár nappal később a nációk Westerborkba, a Drenthe megyei nagy gyűjtőtáborba, majd 1944 szeptemberében, - több, mint ezer holland sorstársukkal együtt - az auschwitz-birkenauai koncentrációs- és megsemmisítő táborba deportálják őket. A birkenauai vasúti rámpán a férfiakat és a nőket különválasztják. Anne és Margot itt, ekkor látták utoljára az apjukat. Ahogy a Vörös Hadsereg egyre közeledik kelet felől, 1944 november elején a lányokat Bergen-Belsenbe, egy másik koncentrációs táborba hurcolják. Mindketten itt halnak meg tifuszban, 1945. februárjában, két hónappal a tábor felszabadítása előtt.

### 19-20-21 panel

1945-től napjainkig

A nyolc rejtőző közül egyedül Otto Frank éli túl a holokausztot. A felszabadulás után, 1945 júniusában visszatér Hollandiába. Nem sokkal később értesül arról, hogy a gyerekei meghaltak. Az egyik segítő Miep Gies, ekkor átadja neki Anne naplóját. Otto elolvassa, rátalál benne Anne szándékára, hogy a háború után egy valódi könyvet jelentessen meg. Összeállítja és könyvvé rendezi a naplójegyzeteket „A Hátsó traktus” címen. A könyvet először 1947-ben, hollandul adják ki. Anne Frank naplóját máig több, mint 70 nyelvre fordították le.

A nációk összesen közel 6 millió zsidót öltek meg. Más csoportok is áldozataikká váltak: romák és szintik, fogyatékkal élők, Jehova tanúi és homoszexuális emberek. A második világháború és a holokauszt áldozatairól világszerte megemlékeznek. Otto Frank mondta:

*„Már nem tudunk változtatni azon, ami megtörtént. Az egyetlen dolog amit tehetünk, hogy tanulunk a múltból és felfogjuk, mit jelent ártatlan emberek diszkriminációja és üldözése. Hiszem, hogy mindannyiunk felelőssége az előítéletek elleni harc.”*

### A rejtekhelyet, a bujkálókat és segítőiket bemutató (számozás nélküli) panelek

A kiállításon találsz három számozás nélküli, szürkésbarna háttérű panelt. Az elsőt a Hátsó traktus keresztmetszeti rajza látható valamint az utcafronti épületrész, ahol az Opekta (Otto Frank cége) irodahelyiségei helyezkedtek el. A másik két panelen rövid leírást találsz a bujkálókról és a segítőikről, valamint információt kaphatsz, mi volt a szerepe Jan Giesnek.

## 5 Kortárs rész

A kiállítás ezen része az ittről és a mostról szól. Használhatod arra, hogy megvitasd a saját véleményedet és tapasztalataidat. Ezekon a paneleken 6 fiatallal fogsz találkozni. Ők mindannyian előítélettel és diszriminációval találtak szemben magukat, akárcsak egykor Anne. Ám ők nem élnek háború idején. Miközben nézed, hallgatod ezeket a fiatalokat és beszélsz róluk, többet megtudhatsz az előítéletekről és kirekesztésről és arról, hogyan működnek. A kiállítás egyik célja, hogy elkezdj azon gondolkodni, mit tehetsz azért, hogy megelőzd az előítéletességet és a diszkriminációt, és hogyan vitasd meg ezeket a kérdéseket más fiatalokkal. Ezért tartalmaz a kézikönyv szövege kérdéseket, amiket feltehetsz a csoportnak.

### Hogyan épül fel a tárlatvezetés?

Kezdés

- ➔ 21. bevezető panel: itt alkalmas van összekötni a múltat a jelennel.
- ➔ Nézd meg az *Identitás* (Identity) című kisfilmet és vitasd meg a 22. és 23. panelt.
- ➔ Végezd el a 2. feladatot (mielőtt rátérnél a 24. panelre).
- ➔ Nézd meg a *Sokféleség* (Diversity) című kisfilmet!
- ➔ Vezesd végig a látogatókat a 24-28-as paneleken!

### Javaslatok, feladatok a tárlatvezetőnek

- 1 Válassz ki egy karaktert (Michiel, Kim, Batja vagy Dylan), és kövesd végig őt a kiállításon. Azt a valakit válaszd, akihez úgy érzed a legtöbb közös van bennetek. Ez segíteni fog abban, hogy mégjobban elmagarázd, hiszen példákat hozhatsz a saját életedből is (ha kész vagy azokat megosztani másokkal).
- 2 Gyűjts össze mindent amit tudsz a választott emberről, és hozz létre egy szófelhőt. Használd a kiállítás szövegét, a képeket és a filmeket.
- 3 Magarázd el a kortárs részt a személy példáján keresztül, akit választottál. Válaszolj a paneleken feltett központi kérdésre. Például: *Kicsoda Michiel? Hogyan látják őt mások? Milyen csoportokhoz tartozik Michiel? Milyen csoportokba került mások által? Min ment keresztül Michiel? Hogyan kezeli mindezt? Mit tanácsol Michiel a negatív előítélet és diszkrimináció kezelésére?*

## A tárlatvezetés és a segéd-kártyák használata

A képzés során gyakorolhatod a vezetést. Több gyakorlással magabiztosabb leszel a túra közben. Használd a kártyákat emlékeztetőül. Mindegyiken rövid összefoglalását találod az adott panelnek és ajánlott kérdéseket amiket feltehetsz a csoportnak, hogy a vezetésed interaktívabb legyen. Amennyire csak tudod, vondd be a látogatókat a programba. Alább találsz két feladatot, amit elvégezhetesz velük. Ezek segítségedre lehetnek akkor is, ha a csoportod nagyon élénk.

### 1 csoportfeladat

22. és 23. panel, *identitás*

Az „*identitás*” témájának bemutatásához használhatod a 22. és 23. panelekhez tartozó feladatlapot. Az *Identitás* című kisfilm szintén ezekhez a panelekhez kapcsolódik. Kezdd a feladatlap kitöltésével, aztán nézd meg a filmet! Mindkettő arra fókuszál, mi is tulajdonképpen az *identitás* maga; az ahogy jellemzed magad, és ahogy mások látnak téged. Ne felejtse a saját lapodat előre kitölteni!

### 2 csoportfeladat

A 24. panel és az *Identitás* című kisfilm megtekintése előtt

Ez a feladat arra szolgál, hogy bevezesse az előítélet és a diszkrimináció témáját. Nyomtasd ki a 8 képet, mindet együtt. Oszd fel a csoportot 4 részre. Helyezd az A) jelű képet az asztalra, hogy minden csoport választhasson karaktert. Megkérdezheted őket ki lenne az, aki mellett szívesen ülnének egy hosszú buszúton.

Miután minden csoport választott egy személyt, kioszthatod a 2. számú feladatlapot. Kérd meg őket, hogy ellenőrizzék az összes elemet, ami egyezik a választott karakterükkel. Ezután add oda nekik a karakterük B) képét, hogy igazítsák a válaszaikhoz a feladatlapon. Tedd fel nekik a következő kérdéseket:

- 1 Változott róla a benyomásod a B) kép alapján? Ha igen, miért?
- 2 Mit gondolsz, gyakran utasítunk el embereket a róluk való első benyomásunk alapján?

Összegzésként nézd meg a *Sokféleség* (Diversity) című kisfilmet! Itt négy szereplő kerül bemutatásra.

**Ez vagyok én**

**„HA AZ LEHETEK, AKI VAGYOK”**

A hajzámom... Én nem szeretek... Az iskolám neve...

A vezetéknevem... A keresztnévem... En lány vagyok/... osztályba járok.

A város neve ahol lakom... Az ország ahol születtem... A szemem színe... Ebben a hónapban születtem...

A hobbjaim... ... száma ember lakik az otthonunkban... A kedvenc típusú zenem...

A hurokálom... Az én vallásom...

Iskola után szeretek... Az anyukám ide való... Az apukám ide való...

A börtöm színe... A kedvenc életem... Amiótt teretek... Kedvenc vakációs úticélpom...

Kevésbé pozitív jellemvonásom... Pozitív tulajdonságom...

**Ez az amit megosztok másokkal**

1 Melyek azok a jellemzőid amikkel együtt születted (és nem tudsz megváltoztatni)? Húzd alá őket **PROSÁLI**

2 Melyek azok a jellemzőid amik megváltoztathatók? Húzd alá őket **OLDALI**

3 Jelen pillanatban ez nagyon fontos a számomra. Tegyé felkérlek! **I** a megjelöltől kívülré választasz!

4 Az identitásod mely részével kapcsolatban kapsz pozitív reakciókat?

5 Es negatív?

6 Ez az ami köztük bennünk azzal az emberrel aki mellettem ül. Kérlek be a válaszokat amiket mindkettőre leírtad!

anne frank stichting

1 számú feladatlap

## Megjegyzések a filmhez

„**Identitás**” – ebben a kisfilmben két szereplővel találkozol – Bűsra és Jim – akik a családtagjaikkal, a barátaikkal vagy épp idegenekkel beszélgetnek a mobiljukon. A film bemutatja, hogy egy ember jellemzése függ attól, hogy milyen kapcsolatban van az illetővel. Egy anya például általában másként jellemzi a fiát vagy a lányát, mint egy közeli barát tenné. Senki sem láthatja minden elemét egy másik embernek. Egy idegen első benyomása azon alapul, hogyan néz ki a másik személy.



„**Sokféleség**” – ebben a kisfilmben 4 szereplővel találkozol – Kim, Michiel, Dylan, Batja. Bemutatják magukat amint a szenvedélyeikről beszélnek és arról, ahogyan szeretnék, ha mások látnák őket. Sajnos, „a többi ember” – aki nem ismeri vagy nem akarja ismerni őket – egyáltalán nem látja ezeket a tényezőket, és az identitásuk egy felszínesen megítélt eleme alapján címkézi fel őket. Előítélettel kell szembenézniük egy olyan csoport alapján, ahová mások szerint tartoznak.

## Hogyan kezeld a rendezavaró kérdéseket a csoporttól?

Amikor olyan témákat szeretnél megvitatni, mint az előítéletek és a diszkrimináció, erős reakciókat idézhet elő. Ha megkérdezed a tanulók véleményét megeshet, hogy negatív hozzászólásokat kapsz válaszul. Figyelj oda, hogy felkészülten érjen, ha megtörténik.

- Mindig reagálj a megjegyzésekre, amikor úgy érzed, hogy azok okafogyottak illetve nem kívánatosak. Ha nem reagálsz, a csoport úgy is értelmezheti a hallgatásod, hogy „ehhez hasonló hozzászólások megengedhetőek itt”.
- Ha egy megjegyzés érint téged, nem baj, ha kimutatod. Hozzájárul a nyitott légkörhöz, amiben meg lehet vitatni a hozzászólásokat. Azonban nem kéne, hogy visszaélj ezzel, és ne legyél mérges, mert fájni fog és ezzel sérülhet a nyitott légkör.
- Utasítsd vissza a hozzászóló személy viselkedését, de ne a személyt magát.
- Próbálj figyelni – összefoglalni – feltenni tisztázó kérdéseket. Ez a módszer segíteni fog kideríteni miért hangzott el a bizonyos megjegyzés.
- Mindig beszéld meg az incidenst a csoportot vezető személlyel, azzal, aki a legjobban ismeri őket.
- Később átbeszélheted az incidenst az adott személlyel négy szemközt is, hogy elkerülj az egész csoport bevonását és a tárlatvezetésed megakasztását. Ha mindenki egyetért a megjegyzéssel, megpróbálhatsz tisztázó kérdéseket feltenni; pontosan hogy értették/gondolták amit mondtak?

## **20 dolog amit egy diák tárlatvezetőnek tudnia kell**

- 1 Az identitás azt jelenti, hogy különböző szavakkal és képekkel jellemzed önmagad.
- 2 Önmagad jellemzed, ki vagy te (önkép), ki szeretnél lenni és hogyan szeretnéd, hogy mások lássanak / jellemezzenek téged (kép)
- 3 Az önjellemzés sosem fejeződik be; a korral változol amint egyre idősebb leszel.
- 4 Van néhány jellemződ a születésed pillanatától, melyek alakítanak téged és te is alakítod őket.
- 5 Nagyszerű lenne, ha az önképed megegyezne azzal, ahogyan mások látnak / jellemezznek téged. Ez igazán jó érzés lenne.
- 6 Meghatározzuk magunkat a csoportok alapján, amelyekhez tartozunk vagy amelyekkel úgy érezzük, hogy kapcsolatban vagyunk. Megkülönböztetünk másokat mikor azt mondjuk: „mi” és „ők”.
- 7 A másokkal való viszonyunk nagy mértékben meghatározza kik vagyunk és hogyan látjuk önmagunkat.
- 8 A csoportok ahová tartozunk vagy amelyekkel azonosulunk gyakran változnak a körülmények függvényében és az idő előrehaladtával.
- 9 A csoportot amivel azonosítod magad belső csoportnak hívjuk. Azt a csoportot, amivel nem szeretnéd, hogy kapcsolatba hozzanak külső csoportnak hívjuk.
- 10 Nem választhatod meg az összes belső csoportodat, például: ha fogyatékkal élsz, a nemzetiségedet vagy a hátteredet.
- 11 Néhány csoport amihez tartozunk, nem általunk választott. Van egy adott háttered és aszerint ítélnék meg, nem tehetsz semmit, hogy ezt megváltoztasd.
- 12 Az előítéletek gondolatok a fejünkben, az elképzeléseink másokról. Amíg nem mutatod ki őket vagy viselkedsz azoknak megfelelően, nem fogsz bántani másokat.
- 13 A diszkrimináció másokkal szembeni viselkedés; csak tettekkel, nyíltan kimondva vagy leírva valamit diszkriminálhatsz más embereket.
- 14 A diszkrimináció igazságtalanság, egyenlőtlen elbánás másokkal a származásuk, vallásuk, koruk, szexuális beállítódásuk vagy nemük alapján.
- 15 Bárkit érhet diszkrimináció.
- 16 Ügyelj a saját előítéleteidre.
- 17 Légy motivált abban, hogy megváltoztasd őket.
- 18 Találkozz egy új emberrel és ne utasítsd el őt az identitása egyik vagy másik eleme miatt.
- 19 Mindannyian egyenlőek ám különbözőek vagyunk.
- 20 Képzeld magad egy másik ember helyébe.

---

© Anne Frank Stichting, 2015

Fényképezés: © Anne Frank Stichting

Dizájn: Skepja/Pieter Mineur

Fordítás: Hédi Fanni

Kapcsolat: [docenten@annefrank.nl](mailto:docenten@annefrank.nl) [magyar@annefrank.nl](mailto:magyar@annefrank.nl)

Több információ: [www.annefrank.org](http://www.annefrank.org)